

Mindaugas STROCKIS

Vilniaus universitetas

DE SAUSSURE’O DĒSNIO IŠIMTYS KURŠAIČIO ŽODYNUOSE

Exceptions to de Saussure’s Law in Kuršaitis’ Lithuanian dictionaries

Anotacija. F. Kuršaičio Vokiečių-lietuvių ir Lietuvių-vokiečių kalbų žodynų analizė rodo, kad tam tikroje *-a* linksniuotės žodžių grupėje vienaskaitos vardininko link-snyje neveikė de Saussure’o dėsnis. Savo gramatikoje Kuršaitis buvo priskyres šiuos žodžius Ib kirčiuotei (aprašyta jo gramatikos § 630; dabartiniais terminais tai būtų 2-osios kirčiuotės variantas *-ė* linksniuotei). Šios grupės žodžiai kyla iš kelių šaltinių: žodžiai, besibaigiantys *-ia* ar *-ja*, ypač su priesaga *-ija*, tokie kaip *lapija* ar *Prūsija*; *substantiva mobilia* porų moteriškosios giminės nariai, tokie kaip *garbanuočia*; vaikų kalbos žodžiai (*Lallwörter*), tokie kaip *māma*; skoliniai, tokie kaip *lāva*; taip pat ir kai kurie kiti žodžiai. Panašūs reiškiniai matyti ne tik Kuršaičio aprašytoje Mažosios Lietuvos lietuvių kalboje, bet ir kai kuriose dabartinėse lietuvių kalbos tarmėse. Dėl to būtų verta persvarstyti galimas de Saussure’o dėsnio išimtis lietuvių kalboje.

Raktažodžiai: lietuvių kalba; akcentologija; Kuršaitis; Kurschat; de Saussure’o dėsnis.

Abstract. Analysis of the German-Lithuanian and Lithuanian-German dictionaries by Fridrikis Kuršaitis (in German known as Friedrich Kurschat) reveals that in a certain group of words of the *-a* declension, de Saussure’s Law fails to operate in the nominative singular, contrary to what is described (or prescribed) in modern manuals of Lithuanian accentuation. In his *Lithuanian Grammar*, Kuršaitis himself assigned these words to the accentuation class Ib (described in the section 630 of his grammar; in modern terminology, it is a variant of accentuation class 2 applied to the *-ė* declension). The words in this group fall into several categories: those with the ending *-ia* or *-ja*, especially with the suffix *-ija*, such as *lapija* ‘foliage’ or *Prūsija* (‘Prussia’); feminine members of the *substantiva mobilia* pairs, such as *garbanuočia* (‘curly-haired’); babble-words (*Lallwörter*) such as *māma* (‘mama’); certain loanwords, such as *lāva* (‘lava’); as well as some other words. Similar phenomena can be observed not only in Lithuanian as it was spoken in Lithuania Minor and described by Kuršaitis, but also in modern Lithuanian dialects. This calls for a more thorough review of possible exceptions to de Saussure’s Law in Lithuanian.

Keywords: Lithuanian; accentology; Kuršaitis; Kurschat; de Saussure’s Law.

Mūsų laikais visuose lietuvių kalbos kirčiavimo vadovėliuose teigiama ir apskritai manoma, kad de Saussure'o dėsnis¹ turys veikti be jokių išimčių jokiomis aplinkybėmis, net skoliniuose ar svetimų kalbų tikriniuose varduose. Dėl to esą privaloma tokius žodžius ir tikrinius vardus kaip *Obama, Alabama, Havana, Nataša, Petrova, Lukašenka, Mazda, poza, proza, saga* (senovės skandinavų literatūros kūrinio forma, ne drabužio sąsaga), *Rita, Kuba, Lina, Vida* ir t. t. kirčiuoti pagal 2 kirčiuotę, t. y. su galūnės kirčiu vienaskaitos vardininke (ir, žinoma, įnagininke). Daugeliui gimtakalbių toks kirčiavimas reikalauja valios pastangų; tai nutinka ne tik miestų kalboje, bet ir tradicinėse tarmėse (tai bus paminėta vėliau). Kyla klausimas, ar tikrai de Saussure'o dėsnis negali turėti pagrįstų išimčių?

Šiame straipsnyje keliamas tikslas peržiūrėti de Saussure'o dėsnio išimtis, remiantis Kuršaičio žodynų duomenimis. Tai galėtų nuskambėti kaip paradoksas: juk de Saussure'as atrado savo vardu pavadintą dėsnį, nagrinėdamas paties Kuršaičio gramatikoje pateiktas kirčiuočių lenteles. Žinoma, niekas neabejoja, kad tas fonetinis dėsnis kitados veikė taip, kaip de Saussure'o aprašyta, bet jeigu jo mechaniškas taikymas mūsų laikais imtų prieštarauti tiems patiems duomenims, iš kurių jis buvo atrastas, kiltų pagrįsta abejonė, ar gerai suvoktos galimos jo išimtys, tai yra vėlesni morfologijos ir analogijos procesai, sukūrę kliūtis fonetiniam (vėliau tapusiam morfonologiniu) dėsniui veikti.

Apskritai sunkiai įtikėtina, kad prieš daug amžių įvykęs fonetikos dėsnis negalėtų turėti jokių išimčių, kurias kalbos norminimo reikalui būtų galima laikyti „legaliomis“, t. y. susidariusiomis ne dėl kitų kalbų įtakos, o kaip natūralus pačioje kalboje vykusių morfologijos ir analogijos procesų padarinys. Tokiūs „legalios“ išimties pavyzdys de Saussure'o dėsniui yra sangražinių daiktavardžių kirčiavimas, pavyzdžiui, *veržimù*, bet *veržimusi*, *veržimè*, bet *veržimesi*. Šią ir kitas išimtis, remdamasis Būgos, Zinkevičiaus, Ulvydo, Stango ir kitų darbais, pateikė Youngas (Young 1991, 18–19; 91 [V skyriaus 2 išn.]; 94 [1 išn.]), atitinkamose vietose nurodydamas ir literatūrą. Kitos, beje, labai senos, išimtys yra ill. sg. formos, tokios kaip *dùrysna* (ne **durýsna*); taip pat ir kiti, visuotinai žinomi, atvejai, kai kirtis nenušoka į akūtinį skiemenį, jei tas skienuo yra ne paskutinis galūnės skienuo: *rātuose* (ne **ratúose*);

---

¹ Didaktiniuose ir kalbos norminimo kontekstuose dažnai vadinamas „priešpaskutinio skiemens taisykle“, plg. Kuzavinio terminą „antrojo skiemens taisyklė“ (Kuzavinis 1967, 75, 4 išn.).

raĩkose (ne *rankóse); *raĩkoje* (ne *rankóje); *raĩkomis* (ne *rankómis). Taip pat yra būsimojo laiko formos: *šauĩksiu* (ne *šauksiu) ir t. t.

Jei egzistuoja visos šios išimtys, ar jų negali būti ir daiktavardžių linksniaivime? Kitaip tariant, ar jų nebuvo ir nėra senosiose tarmėse, ypač tose, kurios yra tapusios dabartinės bendrinės lietuvių kalbos pagrindu?

Kuršaičio raštuose² jau anksčiau yra pastebėta atvejų, nepaklūstančių šiuolaikiniuose kirčiavimo vadovėliuose dėstomai ortodoksijai. Pavyzdžiui, Kuršaičio aprašytoje lietuvių kalboje egzistavo tvirtapradžiai *á* ir *é* ne dvigarsiuose (Strockis 2019); taip pat yra pastebėtas žodžių su priesaga *-ija*, tokių kaip *lapija* ir t. t., kirčiavimas *lapija* (Stundžia 2013, 18; Vidžiūnas 1991, 71–75; Young 1991, 92 [2 išn.]; Čepienė 2019, 8; beje, Būga 1958, 104 tokias formas interpretavo kaip *lapijė*).

Tarsi to nebūtų gana, pačios Kuršaičio gramatikos § 630 aprašyta kirčiuotė Ib (pagal jo numeraciją; mūsų laikų terminais tai būtų 2 kirčiuotės atmaina *-ė* linksniuotei), kuriai § 624 priskirti tokie žodžiai kaip *lapija*. Originale ta vieta skamba taip (Kurschat 1876, 181):

§ 624. b) Die mehrsybligen Substantiva auf *-ija* (wegen der Unbestimmtheit in der Aussprache in Folge der Erweichung des *a* durch *j* auch *-ije* geschrieben) mit kurzer betonter Penultima wie z. B. *lapija*, das Laubwerk; *Mofkolija*, Russland. S. hiezu das Verzeichniss § 629 Nr. 4 (und auch noch von zweisybligen Subst. die beiden *giria*, Wald, und *mùczia*, Mütze). – Alle diese Subst. folgen im Tone der Abth. I, b. in der Tabelle der Subst. der Endung *é*. § 630.

Deja, 2013 metų leidime ši vieta pasirodė su spaudos klaidomis. Ten ji skamba taip (Kuršaitis 2013, 203–204):

§ 624. b) daugiaskiemieniai daiktavardžiai su *-ija* (dėl to, kad *j* suminkština po jo einantį *a*, rašoma ir *-ije*), turintys trumpą nekirčiuotą [**klaida**: turėjo būti „kirčiuotą“, originale „betonter“ – M. S.] penultimą, kaip, pvz., *lapija* ‘das Laubwerk’, *Mofkolija* ‘Rußland’, žr. § 629 pateiktą sąrašą Nr. 4 (ir dar du dviskiemenius daiktavardžius: *girià* [**klaida**: originale buvo *giria* – M. S.] ‘Wald’ ir *mùczia* ‘Mütze’). Visi šie daiktavardžiai kirčiuojami pagal daiktavardžių su galūne *é* lentelės schemą Ib (žr. § 630).

Dabar peržiūrėkime, kaip Kuršaičio žodynų duomenys dera su šiuo gramatikoje išdėstytu teiginiu. Šį teiginį trumpai apibendriname taip: kai kurie

² Taip pat ir kituose Mažosios Lietuvos šaltiniuose (žr. Čepienė 2019, 8).

2 kirčiuotės *-a* linksniuotės žodžiai (ypač besibaigiantys *-ja* ar *-ia*) kirčiuojami pagal tokią 2 kirčiuotės atmainą, kuri būdinga *-ė* linksniuotės žodžiams.

Pirmiausia kyla klausimas, ar Kuršaičio žodynuose nėra de Saussure'o dėsnio išimčių kitose žodžių formose, ne tik minėtos linksniuotės nom. sg. Žinoma, dėl pačios žodyno prigimties daugiausia žodžių ten rasime vardininko linksniu; kitų formų tiesiog pagal apibrėžimą nebus daug, nes jos gali pasirodyti nebent žodžio vartojimo pavyzdžiuose (ilustraciniuose sakiniuose). Ištyrus skaitmeninius Kuršaičio žodynų tekstus, pasirodė šie atvejai.

Instr. sg. galūnė *-a*. Atvejų, kur šioje galūnėje neveiktų de Saussure'o dėsnis, Kuršaičio žodynuose nerasta.

Instr. sg. *-e*. Tik 1 atvejis: vok.-liet. žodyne s.v. Ball paminėta, kad „ka-muolys“ yra *bālė* arba *bālis*,³ o jo įnagininkai yra atitinkamai *bāle* ir *baliū*: „fū bāle (*od.* fū baliū; minkšta kulkà; minkštkulke) záfti“. Daugiau atvejų nerasta.

Acc. pl. *-as, -ias, -es*. Rasti tik 2 atvejai, bet ir tie panašūs į kirčio vietos pakitimą frazėje arba tiesiog atsitiktinumas: *friūnas* (vok.-liet. s.v. Geige), bet forma *friūnàs* pasitaiko keliolika kartų (vok.-liet. s.v. anziehen 2×, aufziehen, beziehen etc.); *knýgas* (vok.-liet. s.v. Pappe), bet *knygàs* pavartota iš viso apie 80 kartų (vok.-liet. s.v. abbringen, abdrucken, abstäuben, liet.-vok. s.v. drukawóju etc.). Čia tinka paminėti ir kitos linksniuotės formą *žmōnes* (vok.-liet. s.v. gewaltthätig, II skirsnyje), kuri panaši į spaudos klaidą. Forma *žmōnes* iš viso pavartota apie 40 kartų (vok.-liet. s.v. aufbieten, Aufgebot, aufregen, liet.-vok. s.v. brānyju etc.)

Loc. sg. *-e*. Vienintelis surastas atvejis yra *fujudime* (liet.-vok. s.v. Leidenschaft), bet ten pat paminėta *tykumè*, o kitur 2 kartus yra paliudyta forma *fujudimè* (vok.-liet. s.v. aufregen, Hitze). Vadinasi, šis *fujudime* atvejis yra tik spaudos klaida.

Acc. pl. *-is*. Rasti tik 2 atvejai, kurie labai panašūs į spaudos klaidas: *aūfis* (acc. pl., liet.-vok. s.v. Bāļù), bet visa frazė yra *jis aūfis* oder *jám aūfis nuβālo* (sic), taigi tai labai panašu į spaudos klaidą, kai dvi gretimai esančios panašios formos išspausdintos kaip vienodos; visais kitais atvejais vartojama acc. pl. forma *aufis* (vok.-liet. s.v. ableiten, abschneiden, aufhorchen, Einbläser etc.). Antrasis atvejis yra *mīflis* (frazėje *jis būwo ĩ mīflis nugriñzdēs*, vok.-liet. s.v. verlieren), bet *mīflis* (acc. pl.) paliudyta s.v. ablenken, abweichend etc.). Taigi ir šis atvejis panašus į spaudos klaidą.

---

³ Tame pačiame *Ball* straipsnyje paminėta, kad „balius“ („pokylis“) būtų *bālė*, tik deja, nepaminėtas pastarojo įnagininkas.

Instr. sg. -u, -iu. Rasti vos keli atvejai: *kāklu* (liet.-vok. s.v. kabinù), bet visais kitais atvejais vartojama *kaklù* (22 atvejai vok.-liet. žodyne s.v. Arm 2×, dickhälsig, dünnhälsig, enghalsig etc.); *kařdu* (vok.-liet. s.v. durchfechten); bet ten pat kitame pavyzdyje paminėta ir *kārdu*. Formų *kardù* nėra, o *kārdu* pasitaiko apie 30 kartų (vok.-liet. s.v. absäbeln, bedrohen, darein, durchbohren, liet.-vok. s.v. apjũfiu etc.); *baũkřtu* (vok.-liet. s.v. bedenklich; *taĩ manę baũkřtu* (scheu) *padāřė*); tikimybė, kad tai yra korektũros klaida iš acc. *baũkřtu, nėra didelė, nes Kuršaitis tokiose konstrukcijose dažnai vartoja įnagininką. Kitų šios formos pavyzdžių nerasta. Taip pat paliudyta *dũbu* (vok.-liet. s.v. aushöhlen; *ką dũbu padarýti*) ir *dařku* (vok.-liet. s.v. entstellen; *tawę wifái dařku* (od. *kitókiu*) *padāřė*). Kitų šių formų pavyzdžių nerasta.

Acc. pl. -us, -ius. Rasti tik 2 atvejai: *tawõrus* (vok.-liet. s.v. verladen), bet forma *taworùs* paliudyta apie 20 kartų (vok.-liet. s.v. abladen 2×, anbringen, artikelweise etc.) ir *plaũkus* (vok.-liet. s.v. kraus), bet *pláukus* paliudyta liet.-vok. žodyne s.v. áitwaras. Dar 2 rasti atvejai yra akivaizdžios spaudos klaidos: *nefutarimus* (vok.-liet. s.v. Dissonanz) yra akivaizdi korektũros klaida iš *nefutarimas* ir *kirtimus* (vok.-liet. s.v. hacken) yra akivaizdi klaida iš *kirtimas*.

Nom. pl. -i. Rastas tik 1 atvejis *trũdni* (liet.-vok. s.v. trũdnas) frazėje *trũdni cziėřfai*, kuris panašus į kirčio dimociją frazėje. Kitų šios formos atvejų nerasta.

Veiksmazodžių I asm. -u. Rasti vos 4 atvejai, panašūs į spaudos klaidas: *liėnu* (liet.-vok. antrařtinis ž.): „bei Memel für das gew. *liėju*, giessen“. Tikriausiai tai yra spaudos klaida iš *liėnu*; *ap-aũřtu* (liet.-vok. s.v. aũřta): labai tikėtina korektũros klaida iš *ap-aũřti*; *barřkĩnu* (liet.-vok. s.v. klabiju); taip pat didelė tikimybė, kad korektũros klaida; *řtõju* (liet.-vok. s.v. řtõjas); neaiřkus atvejis, taip pat panašus į klaidą, nes yra liet.-vok. antrařtinis žodis *řtõju* ir daugybė kitų šio žodžio formų abiejuose žodynuose su tvirtaprade priegaide.

Veiksmazodžių I asm. -au. Rasti tik 3 atvejai, panašūs į spaudos klaidas: *ziėřfau* (liet.-vok. antr. žodis lauřtiniuose skliaustuose), *fujĩřkau*, *-jĩřkau* (būt. k. laikas, liet.-vok. s.v. -jĩřkau) ir *blĩřgau* (būt. k. l., liet.-vok. s.v. blikřtu).

Veiksmazodžių II asm. -i. Rasti tik 2 formos *tũri* (II asm.) atvejai: *tũ tũri* [...] *atřifakýti* (vok.-liet. s.v. aller) ir *ař tũ mé,łės priėř⁴ manę tũri?* (vok.-liet.

⁴ Sic; prielinksnis *priėř* Kuršaičio žodynuose dažniau vartojamas su tvirtaprade nei su tvirtagale priegaide.

s.v. für, 3 skirsnėje). Vis dėlto forma *turì* paliudyta apie 170 kartų vok.-liet. žodyne (s.v. abscheulich, abwarten, ändern etc. etc.) ir 3 kartus liet.-vok. (s.v. bijótinas, pawadìnimas, trefúju).

Veiksmazodžių II asm. -ai, -ei, į kurias pagal de Saussure'o dėsnį nenušoktų kirtis, nerasta.

Kaip matome, netiesioginiuose vardažodžių linksniuose ir veiksmazodžių formose de Saussure'o dėsnio išimčių Kuršaičio žodynuose yra labai mažai ir tos pačios dažniausiai panašios į spaudos klaidas. **Absoliuti dauguma atvejų, kurie sudaro de Saussure'o dėsnio išimtis Kuršaičio žodynuose, yra -a linksniuotės daiktavardžių nom. sg.**

Didžiausią jų grupę sudaro **daiktavardžiai su priesaga -ija**. Daugelį šių atvejų Kuršaičio žodynuose buvo radęs Arvydas Vidžiūnas ir padaręs taiklių įžvalgų (Vidžiūnas 1991, 71–75); Kuršaičio *Garsų ir kirčio moksle* ir *Gramatikoje* analogiškų atvejų yra radęs Stevenas R. Youngas (Young 1991, 92 [2 išn.]) ir Bonifacas Stundžia (2013, 17–18). Štai visas jų sąrašas iš Kuršaičio žodynų, gautas skaitmeninės paieškos būdu:

abatija (liet.-vok. antraštinis ž.); **allegorija** (vok.-liet. s.v. Allegorie); **aptija** (vok.-liet. s.v. Abtei; liet.-vok. antraštinis ž., laužtiniuose skliaustuose); **armija** (vok.-liet. s.v. Armee); **artilėrija** (vok.-liet. s.v. Artillerie, Feldartillerie); **baronija** (vok.-liet. s.v. Baronie); **batrija** (vok.-liet. s.v. Batterie 2×); **bekėrija** (vok.-liet. s.v. Bäckerei, Feldbäckerei); **bestija** (liet.-vok. antraštinis ž.); **byografija** (vok.-liet. s.v. Biographie); **brenerija** (vok.-liet. s.v. Branntweinbrennerei); **budelija** („budelio namai“, vok.-liet. s.v. Scharfrichterei); **ciėcorija** (liet.-vok. antraštinis ž.); **drukarija** (vok.-liet. s.v. Bibelanstalt, Buchdruckerei, Druckerei); **drukorija** (liet.-vok. antraštinis ž.); **firβterija** (vok.-liet. s.v. Försterei); **galerija** (vok.-liet. s.v. Gallerie 2×); **gėografija** (vok.-liet. s.v. Geographie); **Grykija** (vok.-liet. s.v. Griechenland); **Inglionija** (vok.-liet. s.v. England); **Inglonija** (liet.-vok. antraštinis ž.); **kafija** (vok.-liet. s.v. Kaffee, setzen [4 skirsnėje]; liet.-vok. antraštinis ž., t.p. s.v. kapė); **kapija** (liet.-vok. antraštinis ž.); **kandytarija** (vok.-liet. s.v. Conditorei); **kanterija** (vok.-liet. s.v. Amtswohnung; liet.-vok. antraštinis ž.); **kaplionija** (vok.-liet. s.v. Capellanei); **karija** (vok.-liet. s.v. Quarré); **kiaulerija** („kiaulystė, kiauliškumas“, vok.-liet. s.v. Sauerei, Schweinerei); **kirurgija** (vok.-liet. s.v. Chirurgie); **klebonija** (vok.-liet. s.v. Amtswohnung, Pastorat, Pfarre, Pfarrhaus, Pfarrwohnung, Predigerwohnung, Propstei, Widdem; liet.-vok. antraštinis ž., t.p. s.v. plebonija); **kumpanija** (vok.-liet. s.v. Compagnie, Leibcompagnie); **kūrfirβtija** (liet.-vok. antraštinis ž.); **Kūrlenderija** (liet.-vok. antraštinis ž.);

lapija (vok.-liet. s.v. Blätterwerk, Buchenlaub 2×, Eichenlaub, Weinlaub, Zweig; liet.-vok. antraštinis ž.); bet **lapijà** (vok.-liet. s.v. Äspenlaub, Maie); **lelija** (vok.-liet. s.v. Feuerlilie; liet.-vok. antraštinis ž.); bet **lelijà** (vok.-liet. s.v. Lilie, lilienweiss); **lytanija** (vok.-liet. s.v. Litanei); **liturgija** (vok.-liet. s.v. Liturgie); **liuterija** (vok.-liet. s.v. Lotterie); **mašynerija** (vok.-liet. s.v. Maschinerie, Mechanik, Mechanismus); **Maškolija** (vok.-liet. s.v. Moskowiterland; Russland; liet.-vok. antraštinis ž.); **olawija** (vok.-liet. s.v. Aloe); **pagonija** (vok.-liet. s.v. Barbarei 3×); **parakwija** (vok.-liet. s.v. Gemeinde, Kirchspiel, Parochie); **parapija** (vok.-liet. s.v. Gemeinde, Kirchspiel, Parochie; liet.-vok. antraštinis ž., t.p. s.v. parakwýja); **partija** (vok.-liet. s.v. Partei, Partie); **pyliozopija** (vok.-liet. s.v. Philosophie); **plebonija** (liet.-vok. antraštinis ž.);

policija („policija“; vok.-liet. s.v. verfolgen); **palècija** (liet.-vok. antraštinis ž.); **policeija** (vok.-liet. s.v. Feuerpolizei); **puliceija** (vok.-liet. s.v. Polizei); **pulicija** (vok.-liet. s.v. Polizei). Vienà kartà per visus Kuršaičio žodynus šis žodis pasirodo ir *-è* kamieno: **pulicèjës** (gen. sg., vok.-liet. s.v. Polizeigesetz). Iš Kuršaičio paliudytų šio žodžio variantų būtent šis pateko į LKŽ: **pulicèjè** (tikriausiai dėl to, kad galūnė *-è* nesudaro konflikto su de Saussure'o dėsniu neveikimu, o variantą **puliceija** būtų tekę palikti be kirčio ženklų; būtent taip LKŽ padaryta su variantu **pulicija**).⁵

Prūfija (vok.-liet. s.v. angrenzen, begrenzen, enden [III skirsnyje], fruchtbar 2×, halten 2× [skirsnyje I.9.b], Land [5 skirsnyje], Preussen; liet.-vok. antraštinis ž.); **pufthalterija** (vok.-liet. s.v. Posthaltere); **rawija** (vok.-liet. s.v. Revue; liet.-vok. antraštinis ž.); **Rufija** (vok.-liet. s.v. anfangen, liegen, Russland; liet.-vok. antraštinis ž.); **salwija** („šalavijas, Salvia pratensis“, liet.-vok. antraštinis ž.); LKŽ: **salvijà**; **Samarija** (liet.-vok. antraštinis ž.); **skrybèlija** („raštinė“ (germanizmas iš *Schreiberei*, nieko bendro su skrybèlėmis); liet.-vok. antraštinis ž.); LKŽ: be kirčio ženklų; **šarpija** („išpešinėtos drobės gijos“; vok.-liet. s.v. Charpie); **šafija** („akmeninis kėlias“; vok.-liet. s.v. Chaussee); LKŽ: **šasijà**; **štadentija** (liet.-vok. antraštinis ž.); LKŽ: **štadentijà**; **štadièrija** (vok.-liet. s.v. Hochschule, Universität; liet.-vok. antraštinis ž.); LKŽ: **štadierijà**; **štuterija** („arklidė“, vok.-liet. s.v. Gestüte); LKŽ šio žo-

⁵ Tiesa, Kuršaičio žodynuose yra labai mažai žodžių su pabaiga *-jè*. Visi likusieji yra liet.-vok. antraštiniai žodžiai laužtiniuose skliaustuose ir be kirčio ženklų: **mèdijè** (LKŽ: **medijè** „brakonierius; medžių vagis“), **nodèjè** (polonizmas „viltis“), **gaibjè** („banda“), **kraujè** („eine Suppe, vielleicht Blutsuppe“; LKŽ: **kraujè** „kraujo sriuba“).

džio nežino; **Totorija** (liet.-vok. antraštinis ž.); **tulpija** („tulpė“, liet.-vok. antraštinis ž.); LKŽ: **tulpijà**; **Turkija** (vok.-liet. s.v. Türkei; liet.-vok. antraštinis ž.); **Ulenderija** („Olandija“, liet.-vok. antraštinis ž.); **Walakija** („Valakija, Rumunijos sritis“; liet.-vok. antraštinis ž., t.p. s.v. Walākū žēmė); **waldonija** (liet.-vok. antraštinis ž.); LKŽ: **valdonijà**; **wyfkūpija** (liet.-vok. antraštinis ž.); **Wokiētija** (vok.-liet. s.v. Deutschland; liet.-vok. s.v. Wúkiè); **Wokētija** (liet.-vok. s.v. Wókė); **Wúkiētija** (liet.-vok. s.v. Wókė); **zakrifstija** (liet.-vok. antraštinis ž.); **zawlīja** („šalavijas“ (plg. *falwija*); liet.-vok. antraštinis ž.); LKŽ: **zawlījā**; **zydija** (vok.-liet. s.v. Jude, jüdisch; liet.-vok. antraštinis ž. ir s.v. Żydawà); **zypyderija** („muilinczia. zypyderija“; vok.-liet. s.v. Seifensiederei); **zuikija** (vok.-liet. s.v. Hasengehege); LKŽ: **zuikijā**; **zwèrija** (vok.-liet. s.v. Barbarei). LKŽ: **žvèrija**.

Iš tiesų yra ir daugiau tos rūšies žodžių, bet žodynuose jie paliudyti tik tais linksniais, iš kurių dar nėra visiškai aiškiai matyti, ar juose veikė de Saussure'o dėsnis, ar ne, pavyzdžiui: *pracefijos* (nom. pl., liet.-vok. antraštinis žodis, t.p. vok.-liet. s.v. Procession, Umzug, Zug), *kankalijos* („die Glockenblume“, augalas *Aquilegia* (arba *Aquileja*) *vulgaris*, LKŽ vadinamas slavizmu *sinavādas*; nom. pl., liet.-vok. antraštinis žodis), *balawijos* (nom. pl., liet.-vok. antraštinis žodis laužtiniuose skliaustuose), *Francūzijos* (gen. sg., vok.-liet. s.v. abstammen, erstrecken, Übergewicht; *Gramatikos* § 305, 347, 373 rasime ir nom. *Francūzija*), *knūgdrukarijos* (sic, su dviem kirčiais; gen. sg., vok.-liet. s.v. Buchdruckerpresse, Buchdruckerschwärze), *galanterijos* (gen. sg., vok.-liet. s.v. Galanteriehandel, Galanteriewaaren) ir kt.⁶

Kaip matome, dauguma šių žodžių yra skoliniai arba priesaginiai vediniai iš skolinių; tikrai lietuviški žodžiai yra tik *lapija*, *zuikija* ir *zwèrija*, bet ir iš šių pastarieji du atrodo esą *ad hoc* naujadarai, skirti išversti žodžiams *Hasengehege* ir *Barbarei*.⁷

---

⁶ Beje, žodis *tārpijos* (nom. pl., „mėnulio fazė tarp seno ir jauno“, 1 kirč., LKŽ) Kuršaičio žodynuose yra ir *tārpijos* (vok.-liet. s.v. Mond, Mondwechsel), ir *tārpijos* (liet.-vok. antr. žodis). Tikriausiai tai rodo priesagos kirčio *-ija* plitimą ne tik buvusios *-ijà*, bet ir nekirčiuotos *-ija* sąskaita.

⁷ Tai matyti iš žodžio „etwa“ („maždaug, galbūt“) žodyno straipsnyje: „Hasengehege, das, *etwa*: zuikija.“ LKŽ (per kryžmines nuorodas) mano, kad *zuikija* yra „zuikių buvimo vieta“ (miške ar pan., t.y. laisvėje), bet iš Kuršaičio vokiško žodžio *Hasengehege* labiau atrodo, kad tai yra triušidė. Tikriausiai Mažosios Lietuvos ūkininkai neaugindavo triušių ir dėl to tą žodį buvo galima išversti tik su „etwa“. Panašus įspūdis susidaro ir apie žodį *zwèrija* s.v. Barbarei: „*dort herrscht volle B[arbarei]*, tēnai *čyftà* pagonija; *zwèrija*“.

Taip pat galima įsitikinti, kad **visi šie -ija kirčiavimo žodžiai yra 2-osios kirčiuotės**. Niekur Kuršaičio žodynuose nerasta jų gen. sg. formų su kirčiu -ijōs; yra tik -ijos.

Priešingi atvejai. Vis dėlto daug žodžių su priesaga (ar kitos kilmės baigmeniu) -ija Kuršaičio žodynuose kirčiuojami galūnėje. Kaip minėta, yra variantai *lapija* ir *lapijà*, *lelija* ir *lelijà*, ir nemažai žodžių, kirčiuojamų vien -ijà (daugelis jų jau buvo atrasti Vidžiūno (1991, 72): *Gilijà*, -jōs (liet.-vok. antraštinis žodis); *Latwijà*, -ōs (liet.-vok. antraštinis žodis); *Marijà* (vok.-liet. s.v. Frau); t.p. *Maryjà*, -ōs (liet.-vok. antraštinis žodis, t.p. s.v. Mārē; vok.-liet. s.v. Maria, verloben); gen. sg. *Marijōs* (vok.-liet. s.v. Marienbild, Marienfest, Marientag); *žarijà* (vok.-liet. s.v. Kohle). Kaip matome, **dauguma priešingų atvejų yra 4-osios kirčiuotės**.

Kaip jau buvo pastebėta Vidžiūno (1991, 73), -ija priesagos žodžiai, net ir turintys vardininko kirtį -ija, įnagininko linksnyje kirčiuojami -ijà: *Prūfija aūt rýtū pūfēs fū Mafkolijà rubežiújas* (vok.-liet. s.v. begrenzen) ir *Prūfija rubežiújas fū Rufijà* (vok.-liet. s.v. angrenzen).

Kitą grupę sudaro žodžiai **be priesagos -ija, bet su kitos kilmės pabai-ga -ja**, daugiausia dviskiemeniai:

dūja („dulkė“ vok.-liet. s.v. Sonnenstäubchen, Staub, Stäubchen; liet.-vok. antraštinis ž.; LKŽ: *dujà*², 4 kirčiuotė); *dūja* („miltinė erkė“ ar pan.; vok.-liet. s.v. Milbe („im Käse, kirmėlikė. *auch*: *dūja*“), bet *dujà* (s.v. Mehlmilbe); LKŽ: *dujà*³, 4 kirčiuotė); *lewkūja* („leukonija“ (augalas *Mathiola*), vok.-liet. s.v. Levkoje); LKŽ tokio žodžio nežino;

fkrija („kankorėžis“, liet.-vok. s.v. fkrijos); bet *fkrijà* „tilto arka“ (s.v. Brückenbogen); LKŽ: *skrijà*¹ „rėčio lankas“ (4 kirč.) ir *skrijà*² „kankorėžis“ su nuoroda į Nesselmanno žodyną (1851); pastarajame žodyje tarsi pripažįstamas de Saussure'o dėsnio neveikimas, bet su abejone: „*skrijà*² (= skuja?)“. Kaip matyti iš Kuršaičio žodyno teksto, formą *fkrija* („kankorėžis“) jis laikė Nesselmanno klaida, o žodžio *skrijà*¹ („lankas“) gen. sg. formą pats kirčiavo pagal 4-ąją kirčiuotę *fkrijōs* (vok.-liet. s.v. Durchschnitt; tame kontekste šio žodžio reikšmė yra „apskritimas“). Taigi galimas dalykas, kad šį žodį (ištaisius, kas ištaisytina) reikėtų pašalinti iš šio sąrašo;

fkūja (spygliučio spyglys, vok.-liet. s.v. Nadel), bet *fkujà* (s.v. Fichtennadel); LKŽ: *skujà* (2 arba 4 kirčiuotė); *strāja* („arklidė“ vok.-liet. s.v. Stall; liet.-vok. antraštinis ž., t.p. s.v. ftrajininkas, ftrajus; LKŽ: *strajà*, 2 kirč.)

Čia priklauso ir *bekraūjis*, f. -**ja** (liet.-vok. antraštinis ž.). Nors moteriškosios giminės formos pateiktas paskutinis skiemuo, vis dėlto ant jo nėra kirčio

ženkle, taigi manytina, kad moteriškoji giminė pagal Kuršaičio intenciją kirčiuotina **bekraūja**.

Priešingi atvejai. Kuršaičio žodynuose yra daug dviskiemenių žodžių su baigmeniu *-jà*, kurie kirčiuojami galūnėje: *dejà*, *-òs* (liet.-vok. antraštinis žodis; vok.-liet. s.v. Jammer, Klage, Klagelaut, Wehklage); LKŽ: *dejà'* (4 kirč.); *gaujà*, *-jòs* (liet.-vok. antraštinis žodis, t.p. s.v. gaujòju; vok.-liet. s.v. Bande, Diebsbande, Diebsgesindel, Haufe [straipsnio pabaigoje], Herde, Horde, Räuberbande, Rotte, Rudel, Schaar, Trupp, Volk); LKŽ: 4 kirč.; *gijà*, *-òs* (liet.-vok. antraštinis žodis ir s.v. drìkteriu, drÿkteriu; vok.-liet. s.v. brechen [skirsnyje II.1], doppelt, einfach, Einfachheit, Faden, fein, Garn, Goldfaden, grob, herabhängend); LKŽ: 4 kirč.; *krijà*, *-òs* („rėčio lankas“, liet.-vok. antraštinis žodis); LKŽ: *krijà'* (4, 2 kirč.); *rujà*, *-òs* (liet.-vok. antraštinis žodis t.p. s.v. rujòju; vok.-liet. s.v. Brunft, Brunst, Lauf); LKŽ: *rujà'* (4 kirč.); *fėjà*, *-òs* (liet.-vok. antraštinis žodis) LKŽ: *sėjà'* (4 arba 2 kirč.); *fijà*, *-òs* (liet.-vok. antraštinis ž. laužtiniuose skliaustuose; vok.-liet. s.v. Balken, Brückenbalken); LKŽ: *sijà'* (4 arba 2 kirč.); *wejà*, *-òs* (liet.-vok. antraštinis žodis, t.p. s.v. žolýnas; vok.-liet. s.v. Gras, Grasanger, Grasplatz, Rasen, Rasenplatz); LKŽ: *vejà* (4 kirč.); *žlėjà*, *-jòs* (liet.-vok. antraštinis žodis; vok.-liet. s.v. Abenddämmerung, dämmerig, Dämmerlicht, dämmern, Zwielficht), t.p. *žliejà* (vok.-liet. s.v. finster, Halbdunkel, halbhell); LKŽ: *žlėjà* (4 kirč.); *žwejà*, *-òs* (liet.-vok. antraštinis žodis, t.p. s.v. žvejýba; vok.-liet. s.v. Aalfang 2×, Bernsteinfischerei, Fischen, Fischerei, Fischfang, Håringsfang, Corallenfischerei, Lachsfang, Perlenfischerei, Wallfischfang); gen. sg. *žwejòs* (vok.-liet. s.v. Aalfang, abgeben 2×, Fischerei, Håringsfang); įnagininkas irgi paliudytas: *fù žwejà* (vok.-liet. s.v. abgeben); LKŽ: *žvejà* (4 kirč.). Kaip matome, **absoliuti dauguma šių priešingų atvejų yra 4-osios kirčiuotės žodžiai**.

Dar vieną žodžių grupę, kurioje nevyksta de Saussure'o dėsnis, sudaro daiktavardžiai **su baigmeniu *-čia***. Daugelis šių žodžių yra *substantiva mobilia* (tokių kaip *garbanuočius*) moteriškosios giminės formos, Kuršaičio žodynuose pateiktos taip (kaip ir anksčiau minėtas *bekraūjis*, *-ja*): *garbanūćzius*, f. *-ćzia*. Nors ir šitaip perkirpta į dvi dalis (trumpumo dėlei čia perkeltine prasme galbūt tiktų klasikinis terminas *ἐν τμησει*, *in tmesi*), vis dėlto moteriškosios giminės forma neturi savo atskiros kirčio ženkle galūnėje (su kuriuo atrodytų „-ćzià“), o tai reiškia, kad moteriškosios giminės forma kirčiuojama kaip vyriškosios, taigi *garbanūćzia*. Toliau sąrašė tokias perkirptas formas trumpumo dėlei rašysime *garbanū |ćzia* (su vertikaliu brūkšniu toje vietoje, nuo kurios prasideda moteriškosios giminės formą reiškiančios raidės žody-

ne; skirtingiems žodžiams tas brūkšnyš ne visada bus toje pačioje vietoje, nes kai kada Kuršaitis moteriškosios giminės pabaigai palieka daugiau raidžių, kai kada mažiau; taip pat bus rašomi ir pavyzdžiai iš LKŽ).

bukliñcz|ia (liet.-vok. s.v. bukliñčius; yra ir variantas *bukliñcz|è*). LKŽ s.v. bukliñčius moteriškosios giminės formoje *bukliñcz|ia* de facto pripažįsta de Saussure'o dėsnio neveikimą, nors ir šiek tiek paslėpdamas tai užrašymu *in tmesi*; **garbanũczia** (liet.-vok. s.v. Lockenhaupt); **garbanũ|czia** (liet.-vok. s.v. garbanũčius); LKŽ: *garbanuõčius, -čia*. Atrodo, kad tai dar vienas iš ne-daugelio atvejų, kur LKŽ de facto pripažįsta de Saussure'o dėsnio neveikimą, nors ir paslėpdamas tai užrašymu *in tmesi*; **gurklõczia** („eine kröpfige Ente“, liet.-vok. s.v. gumbronė); **gurklõ|czia** („ein kropfiges Thier“, liet.-vok. s.v. gurklõčius); LKŽ pateikia tik formą *gurklõčius*; **plunkfnõ|czia** (liet.-vok. s.v. plunkfnõčius); LKŽ: „plunksnõčius, -è (-ia K)“; taigi LKŽ ir vėl pripažįsta de Saussure'o dėsnio neveikimą, nors ir *in tmesi*; **pramiñliñ|czia** („išradėja, išradinga moteris“, liet.-vok. s.v. pramiñliñčius); LKŽ: „pramiñliñčius, -è (-ia K)“, taigi pripažįsta, nors ir *in tmesi*, de Saussure'o dėsnio neveikimą; **ragõ|czia** (liet.-vok. s.v. ragõčius); LKŽ pateikia tik formą *ragõčė*; **skarõ|czia** (liet.-vok. s.v. fkarõčius); LKŽ: s.v. *skarõčius*² vėl *in tmesi* pripažįsta de Saussure'o dėsnio neveikimą *skarõč|ia* (su nuoroda į Kuršaitį; taip pat pateikia ir vėliau paminėsimą formą *skarõtė*).

Kita šios žodžių grupės dalis yra vien moteriškosios giminės daiktavardžiai (ne *subst. mob.* porų nariai), daugelis jų skoliniai. Štai visas sąrašas:

czia („kapoklė, Kumsthacke“, liet.-vok. atraštinis žodis); LKŽ: *čekocià*; **gyslõczia** („plantago media“, liet.-vok. s.v. raūkažolė; LKŽ šį žodį pateikia be kirčio ženklo: *gysločia*); **grũczia** (vok.-liet. s.v. abkühlen, Brei, breiartig, Brühe, dick [skirsnyje I.2], dünn [skirsnyje I.2], Grütze, Hirsenbrei, Latwerge, Mehlbrei, Milchbrei, Mus, Pappe, Reisbrei, sengen; liet.-vok. antraštinis ž., t.p. s.v. bükũ grũczia, fw̃lũ, t̃jftu, w̃ybnė); LKŽ: *gručià* (ir atskiras antraštinis žodis *grũčė*); **kõczia** (žodžio „kũčios“ variantas, liet.-vok. s.v. kũcos, kũczia); **kũczia** („kũčios“, liet.-vok. antraštinis žodis); LKŽ pateikia tik daugiskaitos formą *Kõčios* su nuoroda, kad tai yra 4 kirč.; **mũczia** („tam tikra kepurė, Mütze“; vok.-liet. s.v. auskehren, Baret, Bärmütze, Filzkappe, Fuchs, Fuchsmütze, Grenadiermütze, Haube 2×, Iltisfell, Kappe, kleiden, Mütze 4×, Pelz, Pelzmütze 3×, verschieben, Weibermütze; liet.-vok. antraštinis žodis, t.p. s.v. bėbrinis, lapinis, mũcė, ošk̃inis, fabal̃inė, ßeßk̃inis); LKŽ: *mučià* ir *mũčė*; **taikõczia** („mūrininkų įrankis, lyginimo lentelė“, liet.-vok.

antraštinis žodis laužtiniuose skliaustuose); LKŽ: *taikočią*; *uzinỹčia* („apynasris“ liet.-vok. antraštinis žodis); LKŽ: *-yčią*.

Priešingi atvejai. Kuršaičio žodynuose yra 2 atvejai, kur analogiškos formos vis dėlto kirčiuojamos *pagal* de Saussure'o dėsnį: *miflin* | *czià* (*in tmesi* liet.-vok. s.v. *mišlińczius*) ir germanizmo vedinys *kamaroczià* („Kameradin“, liet.-vok. antr. ž.); pastaroji forma nesudaro *substantivum mobile* poros su vyriškąja gimine, kuri yra kito kamieno, su tvirtaprade priegaide ir pateikta kaip atskiras liet.-vok. antraštinis žodis *kamarótas* („Kamerad“). Dar yra vienas *substantivum mobile* be jokių kirčio ženklų (*kepenoczius*, f. *-czià*) ir dar vienas panašus *substantivum mobile*, kurio moteriškoji giminė turi pabaigą ne *-čia*, o *-čė*: *muiczius*, *-iaus*, *muicžė*, *-ės* („sukčius“; liet.-vok. antr. ž.). Dar yra 3 atvejai, kur tos rūšies *subst. mob.* moteriškoji giminė turi formą *-tė*: *bagôtė*, *škarôtė*, *žambo* | *tė* (liet.-vok. antr. ž.). Taip pat yra daug *-čia* besibaigiančių skolinių ir hibridų, kirčiuojamų *-čią*: *bikinyczià* (vok.-liet. s.v. Abtritt), *toblyczià* (s.v. Ahnentafel), *darbinyczià* (s.v. Arbeitshaus), *barzdfkutnyczià* (s.v. Baderei), etc. etc.

Čia verta paminėti, kaip tokių *subst. mob.* su pabaiga *-čius* moteriškosios giminės formas traktuoja LKŽ. Dažniausiai jų moteriškoji giminė pateikiama su pabaiga *-čė*: *gudrōč* | *ė*, *piniguōč* | *ė* etc. etc. Kai kada laikoma, kad jie yra ne *mobilia*, o *communia* ir moteriškosios giminės neturi, pvz. *išmińčius* (bet pvz. *sūkčius* turi mot. g. formas *sūkčė* ir *sūktė*). Kai kada giminių formos pateikiamos kaip savarankiški antraštiniai žodžiai, tarsi nesudarantys *subst. mob.* poros: *kuoduōčius* ir *kuoduōčia* (be kirčio ženklo) ir kt. Kai *subst. mob.* mot. g. forma pateikiama *-čia*, ji būna arba sukirčiuojama pagal de Saussure'o dėsnį (*randuōčią*, pavyzdys ne iš Kuršaičio žodynų), arba kartais paliekama be kirčio ženklo (*kuoduōčia*, *gysločia*); kai kada, palikus be kirčio ženklo, bet parašius *in tmesi* kaip *subst. mob.* formą, de facto pripažįstamas de Saussure'o dėsnio neveikimas (minėti atvejai iš Kuršaičio, taip pat *valkuōč* | *ia* iš kitų šaltinių). Kai kuriems tos rūšies žodžiams mot. g. forma nurodoma *-tė* (*gauruōčius*, *-tė*, *kailinuōčius*, *-tė* etc.), bet daug rečiau nei *-čė*. Ši informacija netrukus bus naudinga aiškinantis de Saussure'o dėsnio neveikimo tokiose formose priežastis.

Dar vieną grupę žodžių, kur neveikia de Saussure'o dėsnis Kuršaičio žodynuose, sudaro žodžiai su **galūne *-ia* prieš kitus priebalsius** (ne *-ja* ir ne *-čia*); jie irgi paprastai turi ir **variantus su *-ė* linksniuote**. Štai visas jų sąrašas:

buknō* | *fia (liet.-vok. antraštinis ž.); ***drūškia*** (vok.-liet. s.v. Droschke); LKŽ ši žodį pateikia be kirčio ženklo; formos **drūškė*, beje, nepateikia nei

Kuršaitis, nei LKŽ: **fabrikia** (vok.-liet. s.v. Glasfabrik; bet *fabrikè* s.v. Fabrik ir kitur); **gìlia** (vok.-liet. s.v. Buchecker, Ecker, Eichel [minimi variantai *gìlia* ir *gìlè*], Halsdrüse, Halsmandel); **gìria** (vok.-liet. s.v. baumreich, Bergwald, bringen [skirsnyje B.1], dicht, dunkel, dünn [skirsnyje I.3], Eichenwald, entkleiden, fortgehen 2×, Gehege, Gehölz, Heide [nurodomi variantai *gìria* ir *gìrè*], herunterziehen [II skirsnyje], Holz, Laubwald, licht, Lindenwald, locker, Nadelwald, reich 2× [skirsnyje I.2.b], reichen, sein, Tannenwald, Urwald 2×, Wald 3×, Waldung, Wildniss; liet.-vok. antraštinis ž. [su nuoroda „= *gìrè*“], t.p. s.v. dár, drauftinè, garfingas, gìrè, pagirỹs, rètęs); **gìria** („gèrimas, Trank“, liet.-vok. antraštinis ž.); LKŽ: *gìria*² be kirčio ženkle; **lìzia** (vok.-liet. s.v. Backbrett [nurodomi kirčiavimo variantai: „lìzià. *auch*: lìaia“]; Schieber [tik *lìzia* be variantų]; liet.-vok. antraštinis ž.); LKŽ: *lìzià* ir *lìžè*; **mìzia** („die Pisserin; das weibl. Harnglied“, liet.-vok. antraštinis ž.; minimas ir variantas *mìžè*); LKŽ turi tik formą *mìžè*; **pardūczkia** (vok.-liet. s.v. Tabakshandlung; bet *pardūczké* s.v. Verkauf); LKŽ šio žodžio nežino; **rinkikia** („rinkikè, rinkèja“, vok.-liet. s.v. Ährenleser; bet visi kiti analogiški žodžiai Kuršaičio žodynuose būna su *-ikè*, pvz. *fkundikè* s.v. Anklägerin etc. etc., iš viso apie 40 kartų); **rozerānia** (vok.-liet. s.v. Rosmarin; rašyba *-ia* nereiškia dviejų skiemenų **-ija*, nes tokiais atvejais Kuršaitis nepraleidžia raidės *-j-*); LKŽ vis dėlto mano, kad rašyba *-ia* čia reiškè *-ija*: *rozerānija* (su nuoroda į Kuršaičio žodyną); **βùkia** (vok.-liet. s.v. Hasenscharte), bet *βùkè* s.v. Glascherbe, Scherbe ir kitur; LKŽ turi tik formą *šùkè*; **storplaũkia** (vok.-liet. s.v. dickhaarig), bet *garbanplaũkè* s.v. Lockenhaupt; LKŽ: *storplaũkis*, *-è* (su nuoroda į Kuršaičio žodyną).

Iš čia matome, kad beveik visi *-ia* linksniuotės žodžiai, kuriuose neveikia de Saussure'o dėsnis Kuršaičio žodynuose, turi *-è* linksniuotės variantus, taigi Vidžiūno (1991, 73–74) mintis apie *-è* kamienų įtaką jų kirčiavimui atrodo pagrįsta. Vis dėlto egzistuoja ištisa grupė daiktavardžių su ***-a po kieto priebalsio***, kuriems analogiją su *-è* kamienais jau sunkiau įžvelgti. Štai visas jų sąrašas:

brika (liet.-vok. antraštinis ž.); LKŽ: *brikà*.

jùdra („der Wirbelwind, sonst fùkurỹs“; liet.-vok. atraštinis žodis laužtinuose skliaustuose su nuoroda, kad paimtas iš Nesselmanno); LKŽ mini be kirčio ženkle: *judra*².

krēfa („kartenè, *Cardamine pratensis*“; liet.-vok. antraštinis ž.); LKŽ: *kresà*¹.

kùma („kablelis“, vok.-liet. s.v. Komma); LKŽ šio žodžio neturi.

lāwa (vok.-liet. s.v. Lava: „lāwa. *erklärend etwa*: kálno išmota“); LKŽ, žinoma, *lavà*.

māma (vok.-liet. s.v. Mamma, Mutter („māma. *auch*: momà“); liet.-vok. antraštinis ž., t.p. s.v. mamýtė); LKŽ: *mamà* (4 kirčiuotė) arba *māma* (2 kirčiuotė). Vienas iš tų nedaugelio atvejų, kai LKŽ pripažįsta de Saussure'o dėsnio neveikimą (nors nurodo 2 kirčiuotę; gerai pagalvojus, kodėl tada ne 1-ąją?)

màna (vok.-liet. s.v. Manna; liet.-vok. antraštinis ž.); LKŽ: *manà*¹.

mìra („kvapūs sakai, *myrrha*“, liet.-vok. antraštinis ž., kur minimas ir variantas *mirè*); LKŽ: *mirà*, taip pat ir *mirè* (pastarasis be kirčio ženkle, su nuoroda į Ruigio žodyną).

pa | dūnka („pavaldinė“, liet.-vok. s.v. padūnas); LKŽ: *padonkà*.

pàβa („Pascha, žydų Velykos“, vok.-liet. s.v. Passa, Passafest); LKŽ pateikia be kirčio: *paša*².

pažitka („nauda“, liet.-vok. antraštinis ž., t.p. s.v. pažinka); LKŽ: *pažitka* (be kirčio ženkle, su nuoroda į Kuršaitį, s.v. pažytka).

pēpla („tuopa, *populus alba*“, liet.-vok. antraštinis ž.; minimas ir variantas *pēplė*); LKŽ: *pēplà*¹.

pētma („žymė“, liet.-vok. antraštinis ž.); LKŽ: *pėtmà*.

fiūfta („pasiutimas“, liet.-vok. antraštinis žodis); LKŽ: *siustà*.

Čia priklauso ir **tamīfta** (vok.-liet. s.v. derselbe, Liebden (paminėta kilmė iš *Tāwo mýlifta*), liet.-vok. s.v. mýlista, t.p. ir antraštinis žodis; yra ir variantas *tamifta* be kirčio ženkle, paminėtas liet.-vok. žodyne kaip antraštinis žodis laužtiniuose skliaustuose). Forma **támfta* niekur Kuršaičio žodynuose nepaminėta. Tvirtagalę priegaidę leidžia ir LKŽ (kaip šalutinį variantą); kaip matyti iš LKŽ, tvirtagalė forma paliudyta ir kt. šaltiniuose.

Taip pat čia priklauso ir būdvardžio forma **trūdn | a** (liet.-vok. s.v. trūdnas; ten pat paliudyta ir minėti *trūdni cziēfai*).

Dar Kuršaičio žodyne yra tokių atvejų, kurie kelia abejonių ar tiesiog atrodo kaip kokios nors klaidos. Dėl informacijos išsamumo verta paminėti ir juos.

Vieną kartą paminėta *prādžia* (nom. sg., liet.-vok. s.v. pràdedu), bet visais kitais atvejais yra forma *pradžìa* (liet.-vok. antraštinis ž. ir 32 atvejai vok.-liet. žodyne). Dar paminėta *meřga* (nom. sg., vok.-liet. s.v. entehren), bet visais kitais atvejais paliudyta tik *mergà* (iš viso apie 70 kartų).

Po vieną kartą paminėta forma *Dubifa* (liet.-vok. antraštinis ž.) ir *Podubifa* („ein Städtchen“ prie Dubysos; liet.-vok. s.v. Dubifa); tikriausiai tai yra Padubysys (egzistuoja net ne viena gyvenvietė tokiu vardu, nors tai labiau kaimai nei miesteliai). Iš visko sprendžiant, tai yra ne lietuviški Dubysos ir Pa-

dubysio pavadinimai, o lenkiškos jų formos.⁸ Atrodo, Kuršaitis nelabai žinojo toliau nuo Mažosios Lietuvos esančius geografinius pavadinimus, plg. Neries upės pavadinimo aprašymą: „Neris, -io, Subst. m.“ Toks šių vardų pateikimas, žinoma, yra nemažas paradoksas, nes vis dėlto Kuršaitis buvo vienas didžiausių visų laikų lietuvių kalbininkų.⁹ Taip pat įdomu, kad kirtis *Dubisa* lietuvių akcentologijos tėvui nerėžė ausies.

Vieną kartą paminėtas žodis *pakafina* (liet.-vok. antraštinis ž.) „pakasynos, laidotuvės“; tai irgi panašu į kažin kokią klaidą. Vok.-liet. žodyne yra žodis *pakafimas* (s.v. Beerdigen, Bestattung, Bewerfen, Eingrabung, Vergraben), taigi liet.-vok. žodyno *pakafina* gali būti spaudos klaida iš *pakafimas*.

Visi šie pavyzdžiai suteikia medžiagos sprendžiant, **kaip toks de Saussure'o dėsnio neveikimas galėjo susiformuoti** Kuršaičio aprašytoje Mažosios Lietuvos lietuvių kalboje.

Pirmiausia krenta į akis galima analogija su *-ė* linksniuote. Priesagos *-ija* atveju tai buvo taikliai pastebėjęs Vidžiūnas, bet šios idėjos neišplėtojo ir galiausiai de Saussure'o dėsnio neveikimą priskyrė vokiečių kalbos įtakai (1991, 74–75). Vis dėlto faktai tai nelabai paremia: pirma, taip kirčiuojama daug žodžių, kurie visai nėra skoliniai iš vokiečių kalbos; antra, nėra tikslaus atitikimo tarp lietuviškos priesagos *-ija* ir vienos konkrečios vokiškos priesagos; lietuviškų žodžių (ir paveldėtų, ir skolinių, ir hibridinių darinių) priesaga *-ija* gali atitikti kelias įvairios kilmės vokiškas priesagas ar pabaigas: *-ei*, *-ie* (pvz. *partija* atitinka ir *Partei* „politinė partija“, ir *Partie* „žaidimo partija“), *-ee*, *-é* arba ir visai ką kita (plg. *Gram.* § 305); trečia, jei ir pritartume, kad vokiečių kalbos įtaka paveikusi tokius smagius atvejus kaip *Schweinerei* – *kiaulerija*, kaip vokiečių kalba galėjo paveikti tokius žodžius kaip *lapija*, *dūja*, ar, pavyzdžiui, *čekočia*? Arba, kodėl vokiečių kalba padarė įtakos tik vardininkui *Prūsija*, bet ne įnagininkui *Prūsijà* (beje, „Prūsija“ vokiškai apskritai yra *Preussen*)? Priežastys čia slypi pačioje lietuvių kalboje; vokiečių kalbos įtaka galėjo būti tik papildomas faktorius kai kuriais atvejais.

Galima įtarti, kad Mažosios Lietuvos tarmėse žodžio galo *-ė* plėtėjo ir trumpėjo, virsdamas kažin kuo panašiu į [æ]. Kad nekirčiuoti žodžio galo *-ė*

---

⁸ Kai kada buvo rašoma ir *Dubissa*. Formų *Dubissa* ir *Podubissa* (-lfa) paieška po books.google.com rodo, kad jos buvo vartojamos ir vokiečių kalboje.

⁹ Galimas dalykas, kad gramatinę formą „Neris, io, m.“ Neries vardui sukūrė Nesselmannas, sužinojęs pamatinę formą „Neris“ (be jokių gramatinių detalių) iš Sirvydo, o Kuršaitis ją netikrinęs pakartojo.

(ir kai kurie kiti ilgieji balsiai) Mažojoje Lietuvoje trumpėjo dar dviem šimtmečiais iki Kuršaičio, matyti iš balsių aprašymo Kleino gramatikoje, ypač iš to, kad, pasak Kleino, balsių *e* (mūsų laikų žodžiais, *ė* ir *e*) skirtumą galima pastebėti tokia žodyje kaip *ėme* („ėmė“, PLKG, 100, originalaus leidinio p. 6). Tai buvo ištirta T. Buchienės (Buchienė 1967, 145–147; Buch 1998, 138).¹⁰ Tokį balsių trumpėjimą Mažojoje Lietuvoje patvirtina ir Donelaičio eilėdara (Girdenis 2001, 102–103). Žodžio galo balsio *-ė* plėtėjimą Kuršaičio kalboje atskleidžia ir tas faktas, kad vietininko galūnė *-je* dažnokai (šiek tiek per dažnai, kad tai būtų galima laikyti paprastomis spaudos klaidomis) jo žodynuose rašoma *-jė*: *ùpėjė lėdą iβkiřfti* (vok.–liet. s.v. auseisen), *àβ efu fu jùmì derėjimo draugỹftėjė* (s.v. Bundesgenosse), *kāfėjė piningũ feliúja* „kasoje yra pinigų trūkumas“ (s.v. Defect), *gařbėjė laikomafis* (s.v. Ehrwürden), *dragūnai ftów‘ Tilžėjė* (s.v. garnisoniren), *kaimynỹftėjė gulĩs miēftas* (s.v. Nachbarstadt) etc.¹¹ Dažniausiai ši galūnė rašoma *-je*, bet užrašymai su *-jė* kai ką atskleidžia apie balsio *ė* kiekybę ir kokybę šioje pozicijoje.¹²

Be šio fonetinio *-ia* (*-ja*) ir *-ė* (*-jė*) kamienu suartėjimo matome, kad *-ja* ir *-jė* linksniuotės buvo linkusios kaitaliotis ir morfologiškai. Pavyzdžiui, *mobilia nomina agentis* moteriškosios giminės formos *-toja* ir *-tojė* nuo seno kaitaliojasi: *linksmintoja* ir *linksmintojė* etc.; tai atitinka vyr. g. formų kaitaliojimąsi (*linksmintojas* ir *linksmintojis* etc.). Dėl šio kaitaliojimosi ir fonetinio panašėjimo ima atrodyti, kad *-ojė* ir *-oja* yra beveik tas pats;¹³ LKŽ galime matyti, kad variantai su *-ė* dažniau būna iš Mažosios Lietuvos, ypač iš Nesselmanno žodyno: *apmazgótoj|ė, šlúotoj|ė, linksmintoj|ė, velétoj|ė* ir t.t. Kuršaitis daug dažniau nurodo *-toja*, bet yra ir *fuwadžiotoj|ė, linkřminto|je* (liet.–vok.

¹⁰ 1998 m. straipsnyje (Buch 1998, 113) atspausdinta „ėme“, bet ir 1967 m. straipsnyje, ir Kleino originalaus leidinio faksimilėje (PLKG, 100) matyti „ėme“.

¹¹ Sutapimas su daugiau kaip dviem šimtmečiais ankstesne Jono Rėzos *Psalmynė* (1625) vartota vietininko galūnės rašyba (*dūbejė, Schirdijė, jojė, ftipramė Mieftė, gillumė purwinė, patogiamė Czeftė, Wandenijė, baimejė, Brangybejė, Szemejė, Szodijė, Schokineghimė*) yra, savaime suprantama, tik atsitiktinis. Rėzos *Psalmynė* (kaip ir Kleino *Gramatikoje*) taškas ant *ė* yra ten vartotos eksplikatyvinių diakritikų sistemos dalis, reiškianti, trumpai tariant, kad žodis yra ne vardininko linksnio.

¹² Dar plg. paties Kuršaičio pastabas *Gramatikos* § 49, 109, 624, 629.

¹³ Morfologinė *-ja* ir *-jė* kaita (dažnai lydima metatonijos) būdinga įvairioms tarmėms, ne tik Mažosios Lietuvos (plg. pvz. sinonimus *kartōjė* ir *kartōja* „kartojimas“ iš LKŽ), bet šiuo atveju morfologinė kaita sutampa ir su fonetine.

antr. ž.),¹⁴ nors atitinkamos vyriškosios giminės formos beveik visada turi *-tojis*, ne *-tojas*.¹⁵

Be viso to, *-ia (-ja)* ir *-ė (-jė)* linksniuochių daugelio netiesioginių linksnių tarimas sutampa nuo seno: dat. sg. *linksmintojai* (nuo *linksmintoja*) ir *linksmintojei* (nuo *linksmintojė*), *linksmintoją* ir *linksmintoję*, acc. pl. *linksmintojas* ir *linksmintojes*, etc. Tas pats su, pavyzdžiui, *kojai* ir *ilgakojei*, *koją* ir *ilgakoję*, o vardininko galūnės rašyba <a> ar <è> tada tampa jau nebe fonetikos, o etimologinių samprotavimų objektu.¹⁶ Tai akivaizdžiai parodo tokių žodžių kaip *ilgakojis* moteriškosios giminės formų rašyba Kuršaičio žodynuose; tiesa, tokie žodžiai kaip *ilgakojis* Kuršaičio kalboje yra be metatonijos (išlaiko tvirtapradę priegaidę), taigi konflikto su de Saussure'o dėsniu neįvyksta; bet jų rašybos įvairavimas gerai iliustruoja *-jė* ir *-ja* maišymąsi. Štai visas „ilgakoję“ formų sąrašas Kuršaičio žodynuose: *baskój|ė*, *bekój|ė*, *ketur|koję*, *liėpkój|ė*, *mėlynkój|e* [sic], *βimtakój|ė*, *trikój|è* [sic, spaudos klaida] (liet.-vok. antraštiniai žodžiai); o štai visas „ilgakoja“ formų sąrašas: *trikó|ja* (vok.-liet. s.v. dreifüssig), taip pat vok.-liet. antraštiniai žodžiai: *apžėlt-kó|ja*, *aštún-kó|ja*, *dwikó|ja*, *ilgakó|ja*, *kumpkój|a*, *mentur-kó|ja*, *oβkakó|ja*, *palyczkó|ja*, *placzkó|ja*, *platkó|ja*, *βeiwakó|ja*, *warlakój|a*, *wiėnkój|a*. Kad šių linksniuochių maišymasis būtų dar akivaizdesnis, štai tas pats žodis, pateiktas skirtingomis formomis tame pačiame liet.-vok. žodyno puslapyje (202): *kreiwkój|a* (s.v. kreiwakójis) ir *kreiwkój|je* (sic; s.v. kreiwkójis). Dar galima palyginti, pavyzdžiui, formas *apýžlėjė* ir *apýžlėja* („prieblanda“; LKŽ pateikiami kaip atskiros lemos): *apýžlėjė* (vok.-liet. s.v. Abenddämmerung); *apýžlėja* (liet.-vok. antraštinis žodis, t.p. s.v. žlėjà; vok.-liet. s.v. Dämmerlicht, dämmern, Morgendämmerung, Zwielicht) ir daug kitų pavyzdžių.

Kaip jau minėta, Kazimieras Būga yra rašęs, kad formą *lapijà* Tilžėje atitinka forma *lapìjė* (1958, 104). Atsižvelgiant į visą čia pateiktą medžiagą galima spėti, kad Būga buvo Tilžėje girdėjęs tarimą [lapìjæ] ir interpretavo tai kaip *lapìjė*; kaip matome, Kuršaitis (ir galbūt pats Būgos informantas iš Tilžės) tai interpretavo kaip *lapija*.

Atitinkamai sutapo *girei* ir *giriai*, *girė* ir *girią* tarimas; tuo pat metu, kaip minėta, Mažosios Lietuvos tarmėse net ir vardininko galūnės buvo fonetiškai

¹⁴ Sic; raidė *e* be taško tikriausiai yra spaudos klaida.

¹⁵ Priesaga *-tojas* Kuršaičio žodynuose yra tik 1 kartą: *wėdintojas* (liet.-vok. s.v. wėdinù).

¹⁶ Ir mūsų laikais tokie dalykai kaip „*parduodu apynaujas padangas*“, „*turėjo apyšvoiesiq galvq*“ ir pan. yra labai paplitusi rašybos klaida.

suartėjusios. Nuo čia lieka tik vienas žingsnis iki formų *gìrè* ir *girià* suartėjimo ir formos *gìria* susidarymo. Taip pat susidaro tokios formos kaip minėta *rinkìkia* (= *rinkìkè*); bet jose kirtis į galūnę jau nebenušoka, nes de Saussure'o dėsnio veikimas jau įvykęs ir pasibaigęs, o formos [rinkikæ] (kad ir kokia būtų galūnės [æ] interpretacija ir rašyba) kirtis tvirtai nusistovėjęs priešpaskutiniame skiemenyje.

Visa tai galioja ir panašiai skambantiems skoliniams. Kaip susidaro forma *rinkìkia*, taip ir *fabrikia* (= *fabrikè*); kaip *kreiwkója* ir *kreiwkójè*, taip *pulicejja* ir *pulicejè* (o pastaroji forma, kaip minėta, dėl savo akcentologinio nekonfliktškumo tampa paranki įtraukimui į LKŽ).

Minėtasis įnagininko kirčiavimas, į kurį buvo atkreipęs dėmesį Vidžiūnas (1991, 73), t. y. *Prūfija (...)* fū *Mafkolijà rubežiújas* ir *Prūfija rubežiújas* fū *Rufijà* visiškai sutampa su *-è* linksniuotės kirčiavimu: *Prūsija su Maskolijà* visiškai atitiktų *gìlè su gìlè, rinkìkè su rinkìkè* ir t. t. Kitaip tariant, forma *Prūsija* (ir t. t.) **tebèra 2-osios kirčiuotės, tačiau tokiòs 2-osios kirčiuotės, kokià turètų -è linksniuotės žodis**. Nors žodžio *pulicejja* (*pulicejè*) įnagininkas Kuršaičio žodynuose nepaminėtas, bet būtų galima visai drąsiai lažintis, kad sakinyje „turėjau nemalonumų su policija“ Kuršaitis būtų parašęs „fū pulicejjà“ (arba *-jè*). Susidariusį reiškinių, kai 2-osios kirčiuotės *-a* linksniuotės nom. sg. kirčiuojamas priešpaskutiniame skiemenyje (tarsi nom. sg. *-a* nebebūtų „akutinė galūnė“), verta laikyti ne „akcentinę sistemą žeidžiančia kirčio vieta“ (Vidžiūnas 1991, 73), o *tam tikra 2-osios kirčiuotės atmaina*.

Galiausiai, kaip minėta anksčiau, paties Kuršaičio *Gramatikoje* (§ 624) matome, kad tokie žodžiai kaip *lapija*, *Mafkolija*, *gìria*, *mùczia* priskiriami **būtent -è linksniuotės** (kaip *žwākè*) Ib kirčiuotei, kurios lentelė pateikta § 630 (ši kirčiuotė originalioje Kuršaičio numeracijoje atitinka tai, ką mūsų laikais vadiname 2-ąja kirčiuote *-è* linksniuotei), o **ne -a linksniuotės** (kaip *rankà*) kirčiuotei tokiu pat numeriu Ib (= mūsų 2-ajai), kurios lentelė pateikta § 610.¹⁷

Čia taip pat verta prisiminti, kad žodis *māma* (sic!) LKŽ laikomas 2-osios kirčiuotės daiktavardžiu; taigi ši 2-osios kirčiuotės atmaina net ir mūsų laikais nėra visiškai negirdėtas dalykas¹⁸. Šia proga galima prisiminti ir smagu

¹⁷ Beje, Youngas, atkreipęs į tai dėmesį, vadino tai „hibridine kirčiavimo schema“ („hybrid stress patterns“, Young 1991, 92).

¹⁸ Dar plg. LKŽ pateikiamus žodžius *bāba*¹, *gāla*² (nenurodytos kirčiuotės), *kevalša* (nurodyta 2 kirčiuotė), *pieryna* (nurodyta 2 kirčiuotė), *trimpa* (nurodyta 1 kirčiuotė), *klaidūn|a* (nurodyta 2 kirčiuotė visiems variantams), *selška* (nenurodyta kirčiuotė),

Forsyte'ų (Forsaitų) sagos atvejį, kuris yra patekęs net ir į mokslinę literatūrą (Young 1991, 78).¹⁹

Taigi, kaip matome, šis reiškiny (de Saussure'o dėsnio neveikimas *-a* linksniuotės nom. sg.) Kuršaičio paliudytoje Mažosios Lietuvos lietuvių kalboje *buvo paveikęs tik 2-ąją kirčiuotę (Prūsija, Prūsijos etc.)*; 4-oji kirčiuotė liko nepaveikta (*Gilijà, Gilijōs etc.*);²⁰ išimčių yra labai mažai). 3-osios kirčiuotės visa tai irgi niekaip nepaveikė.²¹

Dar viena aplinkybė, padėjusi susidaryti šiai 2-osios kirčiuotės atmainai Kuršaičio aprašytoje lietuvių kalboje, yra morfonologinė aklavietė su tokiais *substantiva mobilia* kaip *išmiñčius, garbanuōčius* ir t. t. Kokia bus jų moteriškoji giminė? *Išmintė? Išminčė? Išminčia?* Galbūt *išminčiuvienė*?²² Kaip matome, ir Kuršaičio žodynuose, ir LKŽ, ir gyvenime, jos būna įvairios (arba, kaip pvz. *išminčiaus* atveju LKŽ, ir jokios).

Formoje *išminčius* priebalsis *č* yra dėl baltų prokalbės **i* (paprasciau tariant, **j*), t. y. *-čius < *-tjus*. Istoriskai taisyklinga jo moteriška forma bus, žinoma, *išmiñtė*. Kitaip tariant, formoje *išmintė* priebalsis *t* turi būti dėl tos pačios priežasties, dėl kurios būdvardis nuo *apačia* yra *apatinis*, o ne **apacinis*, mažybinė forma nuo *koplyčia* yra *koplytėlė*, o ne **koplycėlė*, arba, pavyzdžiui, būtojo laiko *mačiau* antrasis asmuo yra *matei*, o ne **mačei* (kaip matome iš *koplyčia – koplytėlė*, tai veikia ir skoliniuose). Taip susidaro morfonologinė aklavietė: formos *išmintė, garbanuotė* dėl skirtingų priebalsių atrodo pernelyg toli nuo vyriškosios giminės formos *išminčius, garbanuočius*, tarsi tai

---

skėpta (nurodyta 1 kirčiuotė), *patagrāpja* (variantas s.v. patagrāpija), *kòška*¹ (nenurodyta kirčiuotė) ir minėtą *skrija*² (nenurodyta kirčiuotė).

¹⁹ Iš senosios norvegų kalbos kilęs žodis *saga* („sakmė, legenda, epinis pasakojimas“), kuriam paplستی padėjo anglų rašytojo John Galsworthy (1867–1933) romanų ciklas *The Forsyte Saga*, kai kada kirčiuojamas pirmame skiemenyje net rašte, pavyzdžiui „britų Brexit sąga [sic, su riestiniu ženklu] sumaišė visas kortas“ (<https://www.delfi.lt/news/ringas/lit/mindaugas-jurkynas-referendumas-del-seimo-nariu-mazinimo-tuscias-reikalas.d?id=81085483>).

²⁰ Netgi tokie moteriškosios giminės *nomina agentis* kaip *virėja*, kurie Kuršaičio žodyne turi tvirtagalę priegaidę (*wirėjas, wirėjà* etc.), nuosekliai priklauso būtent 4-ajai kirčiuotei: *skalbėja, -ōs, fuwėja, -ōs, werpėja, -ōs, wirėja, -ōs* etc. (liet.-vok. antr. ž.); net ir perėję į *-ė* linksniuotę jie lieka 4-osios kirčiuotės: *audėja* ir *audėj|ė* (liet.-vok. antr. ž.).

²¹ Pavyzdys su 3^b kirčiuote: *abejā, -ōs* (liet.-vok. antraštinis žodis), *abejā* (vok.-liet. s.v. Unbestimmtheit, Ungewissheit, Zweifel), gen. sg. *abejōs* (vok.-liet. s.v. Ungewissheit) ir kt. Dėl 1-osios kirčiuotės plg. minėtus variantus *tārpijos* ir *tārpijos*.

²² Pastaroji forma į LKŽ nėra įtraukta, bet, kaip rodo interneto paieška, reali.

būtų jau nebe *subst. mob.* poros nariai, o atskiri žodžiai; bet formoje *išminčė* jaučiama, kad junginys *-čė* prieštarauja gramatikos pojūčiui lygiai taip pat, kaip prieštarautų „kopolyčelė“ ar „apačinis“. Ši darybos aklavietė paaiškina ir moteriškosios giminės formų įvairovę: įvairios formos atrodo gramatiškai *beveik* įmanomos, bet nė viena neatrodo tobula ir dėl to kalbėtojui norisi dar aiškesnių sprendimų. Pavyzdžiui, nors, pasak LKŽ, moteriškosios giminės formos nuo *sukčius* yra *sukčė* arba *suktė*, daug kas pasakytų *sukčiuvienė* – nes tokioje formoje jau tikrai nekyla morfonologinių neaiškumų.²³

Kadangi Kuršaičio aprašytoje Mažosios Lietuvos lietuvių kalboje skirtumas tarp *-ia* ir *-ė* linksniuotųjų buvo nublankęs, ten susidarė tokios formos kaip *garbanuočia* – bet kirtis jose jau nenušoka į galūnę, kur jį būtų nukrausnęs de Saussure'o dėsnis, jei tokia forma būtų susidariusi šio dėsnio veikimo metu. Tokios formos *neblogai išsprendžia minėtą morfonologinę aklavietę*: jose lieka tas pats priebalsis *č*, jungiantis jas su vyriškąja gimine į akivaizdžią *substantivum mobile* porą, o tą priebalsį *č* kalbančiojo gramatikos pojūčiui pateisina *-ia* linksniuotė (tarsi forma *-čia* fonetinės raidos keliu būtų kilusi iš **-tjā*, nors iš tiesų ji kilo analogijos keliu). Kirčio vietą priešpaskutiniame skiemenyje palaiko analogija su vyriškąja gimine ir ypač su dar ne visai pamirštomis prototipinėmis formomis, tokiomis kaip **garbanuotė*.

Prie šių žodžių natūraliai prisišlieja ir kai kurie panašiai skambantys skoliniai (*čekočia* etc.) Vis dėlto, kaip minėta, yra daug skolinių ir hibridų, kirčiuojamų galūnėje *-čią* (*toblyčzià, darbinyczià* etc. etc.) – bet jie nėra *substantiva mobilia* porų nariai, taigi neturi ir to analogijų tinklo, kuris laikytų jų kirčio vietą priešpaskutiniame skiemenyje.

Be viso šito, kaip matėme, Kuršaičio žodynuose dar yra grupė žodžių, „žeidžiančių akcentinę sistemą“ (arba, švelniau tariant, priklausančių tai specifinei 2-osios kirčiuotės atmainai), kurie yra tiesiog *-a* (ne *-ia* ir ne *-ja*) linksniuotės. Jiems jau būtų sunkiau įsivaizduoti kokią nors *-ė* kamieno įtaką. Atrodo, jie kilę iš kelių skirtingų šaltinių ir dėl skirtingų priežasčių.

Akivaizdžiausia klasė, žinoma, yra *Lallwörter*: iš jų Kuršaičio žodynuose yra žodis *māma*. Jį pripažįsta net LKŽ ir suteikia jam 2 kirčiuotę (nors šiek tiek sunkoka paaiškinti, kodėl de Saussure'o dėsnis atrodo esąs „tik suaugusiems“, o maži vaikai nuo jo gauna atleidimą, kaip nuo kokio pasninko).

Toliau matome grupę skolinių, ypač dviskiemenių, kuriuose jaučiama, kad de Saussure'o dėsnio veikimas juos padarytų labai nebešanašius į etimolo-

---

²³ Žodis *sukčiuvienė* (skirtingai nei *išminčiuvienė*) į LKŽ įtrauktas, kur jis laikomas (visiškai pagrįstai) atskiru žodžiu, nesudarančiu *subst. mob.* poros.

ginį prototipą: *kùma* („kablelis“, < vok. *Komma* < vėl. lot. *comma* < graik. *κόμμα*), *pàþa* [*pàþa*]²⁴ („Pascha, žydų Velykos“, < vok. *Pascha* (arba *Passah*, *Passa*) < vėl. lot. *Pascha* < graik. Πάσχα < aramėjų *pašā* < hebrajų *pesah*), *lāwa* (< vok. *Lava* < ital. < Neapolio dialektas < lot. *lābēs* „griūtis“), *màna* (< vok. *Manna* < vėl. lot. *manna* < graik. μάννα < aramėjų *mannā* < hebr. *mān*) ir kt. (balsių ilgumo skirtumas tarp tokių žodžių kaip *lāwa* ir *màna* tikriausiai dėl vokiečių kalbos įtakos). Čia netiktų sakyti, kad tie žodžiai Mažosios Lietuvos lietuvių kalboje buvo tiesiog germanizmai ir jų tolimesnė kilmė nebesvarbi. Juk tai yra būtent tie žodžiai, kuriuos vartojo išsilavinę žmonės, ypač universiteto studijas baigę liuteronų pastoriai (o senosios kalbos buvo labai svarbi jų paruošimo dalis: juk Donelaitis ne pats išrado hegzometro schemą); nemokyti valstiečiai juos išgirdavo iš mokytojų ir studijas baigusių pastorių, kurie, tardami šiuos žodžius, negalėjo neprisiminti visų tų universitete nagrinėtų tekstų senosiomis kalbomis. Jeigu žodis visose ar beveik visose kalbose, kuriose jis perėjo savo etimologijos stadijas, kirčiuojamas pirmame skiemenyje (*Komma*, *comma*, *κόμμα* ir t. t.), tai ir lietuvių kalboje jo kirtį siekiama palikti tame pačiame skiemenyje (bet trumpas vokiškas *o* pavirsta į *u*, nes trumpas *o* Mažosios Lietuvos lietuvių kalboje neegzistavo, *Gram.* § 48, 49); taigi *kùma*.

Galiausiai, net ir tokie iš pažiūros sunkiai paaiškinami atvejai kaip *siùsta*, *jùdra* neskamba visai nenatūraliai ar tarmiškai. Tokie santykiai kaip *judù*, *jùda* : *jùdra* („viesulas, sūkurys“) ar *siùsti*, *siuñta* : *siùsta* („pasiutimas, siautulyš“) kalbančiojo sąmonėje gali pasirodyti panašūs į tokius metatoninės darybos santykius kaip *kemšù*, *keñša* : *kimša* („anga šieno kimšimui“, iš LKŽ), *pampstù*, *pañpsta* : *pámpa*¹ („išpampimas, gumbas“, iš LKŽ), *puikstù*, *puiksta* : *puika*¹ („išpuikimas“) ir t. t.²⁵

²⁴ Tai atskleidžia, kad tų laikų vokiškame išsilavinime net ir graikiškų ar hebrajiškų žodžių *sch* (σχ) buvo tariama kaip vokiečių *sch*. Plg. maždaug dviem šimtmečiais ankstesnį pavyzdį iš Kleino *Gramatikos* (1653, 11), kur, kalbant apie lietuviško žodžio *širdis* tarimą, sakoma, kad jis tariamas taip, tarsi graikiškomis raidėmis būtų parašyta *σχιδις* (sic).

²⁵ Šiuose pavyzdžiuose *a* kamieno vedinys su tvirtaprade metatonija reiškia būseną ar reiškinių, panašiai kaip Kuršaičio žodžiuose *jùdra* ir *siùsta*; dažniau, tiesa, tokia daryba būdinga veikėjų ar savybių turėtojų pavadinimams: *knařkti* : *knárka* „knarklys“, čiaukšti¹ : *čiauška* „čiauškėtojas“, *dribti*, *driñba* : *driñba*, *krýpti* : *krýpa*² „krypuotojas“ (apie eiseną), *pliuřpti* : *pliuřpa* „plepys“, *paikti*, *paikšas* : *páikša* „kvailys“ ir pan. Tokie ryšiai veikia net skoliniuose: *pařkti* „aptekėti šašais“ : *párka* „šašais aptekęs žmogus ar

Taip pačioje lietuvių kalboje, be kitų kalbų įtakos, įvyko analogijos procesai, sukūrę 2-osios kirčiuotės atmainą, kurioje nom. sg. *-a* tarsi nebėra „akūtinė galūnė“. Tai ir neturėtų labai stebinti: de Saussure'o dėsnis iš esmės yra pozicinio fonetinio kitimo dėsnis, o visuotinai žinoma, kad pozicinių fonetinių dėsnių veikimą gali pristabdyti analogijos (arba ir priešingai, išplėsti jų veikimą į kitas pozicijas). Šių dėsnių veikimas gali taip pat sutrikti įvairiuose periferiniuose elementuose (skoliniuose, onomatopėjose, *Lallwörter* ir pan.); taip susidaro vadinamosios išimtys. Ar kas nors galėtų pasakyti bent vieną pozicinio fonetinio kitimo dėsnį bet kokioje kalboje, kuriam neatsirastų absoliučiai jokių išimčių dėl analogijų veikimo? Natūralu, kad jų turi ir de Saussure'o dėsnis (kaip minėta pradžioje), ir ta jo dalis, kuri vadinama „priešpaskutinio skiemens taisykle“.

Ar tokie reiškiniai buvo nutikę tik Mažosios Lietuvos lietuvių kalboje? Palyginkime, ką yra pastebėjęs Aleksas Girdenis šiaurės žemaičių tarmėse: „*ā* kamieno naujažodžių ir kai kurių veldinių (*mama, tata, papa*) vardininkas nepaiso Saussure'o ir Fortunatovo dėsnio; ypač tai būdinga tikriniams vardams – plg. *irėn^ā, regin^ā, stanislāv^ā, terūt^ā* ir kt.“ [Irena, Regina, Stanislava, Teruta²⁶] (Girdenis 1996, 13, 2 išn.). Panašiai yra pastebėjęs Aldonas Pupkis (2008, XVII) apie Kazlų Rūdos šnektą: „Priešpaskutinio skiemens dėsnio nepaisoma tik keliais retais atvejais, pavyzdžiui, kirčiuojant vieną kitą naują šnektos žodį (*elėktra, temperatūra, kontore* „kontoroje“...)“.

Taigi, šioje XX amžiaus lietuvių kalbos tarmių kirčiavimo analizėje matome sutapimą su Kuršaičio XIX amžiaus Mažosios Lietuvos duomenimis: de Saussure'o dėsnio išimtis sudaro 1) naujažodžiai, kitaip tariant, skoliniai (tokie kaip Kuršaičio *māna, kūma, lāva* ir pan.); 2) veldiniai, kurie yra *Lallwörter* (kaip Kuršaičio *māma*); 3) *ā* kamieno vardai Kuršaičio aprašytoje lietuvių kalboje irgi nebuvo kirčiuojami galūnėje, tik jie Mažajoje Lietuvoje priešpaskutiniame skiemenyje paprastai turėjo ilgą balsį su tvirtaprade priegaide (*Katrýna, Kerfstýna* ir kt., liet.-vok. antraštiniai žodžiai).

Į visus šiuos duomenis būtų galima atsižvelgti ir praktiniu lietuvių kalbos norminimo reikalu. Šiame straipsnyje nekeliamas tikslas apžvelgti visą kirčiavimo norminimo istoriją, bet iš literatūros susidaro įspūdis, kad visuo-

---

gyvūnas“; nors iš tiesų tai yra slavizmas (< lenk. *parch*, pačios ligos pavadinimas), bet skolinioje šaknyje įvykusi lietuviška metatonija (visi šie pavyzdžiai yra iš LKŽ).

²⁶ *Teruta* yra žemaitiškas vardo *Teresė* variantas; nors Kuzavinis ir Savukynas 1987, 347 tokio varianto nemini, bet tai galima sužinoti internete, žr. Girdenis P. 2019.

tiniam privalomam de Saussure'o dėsnio diegimui *-a* linksniuotės žodžiams didelės įtakos turėjo 1967 m. Kazimiero Kuzavinio straipsnis, skirtas mokyklų mokytojams,²⁷ kuriame jis liepė vardininko galūnės kirčiavimą taikyti ir skoliniams, ir svetimoms kilmės, ir lietuvių tarpe nevartojamiems, vardams: *Kubà, Havanà, betà* (tikriausiai turėta galvoje graikiška raidė), *Žanà, Ninà, Tamarà* ir kt. (Kuzavinis 1967, 81–82).²⁸ Palyginus ir Kuršaičio duomenis, ir Girdenio pastabas apie žemaičių tarmių kirčiavimą, kyla klausimas, ar toks kirčiavimas tikrai yra lietuvių kalbai natūralus. Kartais nutinka ir akivaizdžių paradoksų, pavyzdžiui, 2016 metų gruodžio 15 dienos Lietuvių kalbos komisijos protokoliniu nutarimu Nr. PN-11 pripažinus dvigarsių *-el-* ir *-er-* priegaidžių variantus²⁹ (kitai variant, beveik atsisakius išgalvotos „tarptautinės“ priegaidės *-èl-*, *-èr-* ir pripažinus tikrąją *-el̃-*, *-er̃-*), *koncèrtas* tapo *konceřtas* ir t.t. (ir tai puiku), bet taip pat tai reiškia, kad vardas *Gerda* tapo *Gerdà*, arba, pavyzdžiui, daiktavardis *ferma* tapo *fermà*.³⁰ Jei dėl to, kas iš esmės yra kirčio ženklų ortografijos pakeitimas (pati priegaidė tikrovėje visada buvo tvirtagalė), esą turinti pasikeisti iki tol niekada nejudinta žodžio kirčio vieta, rodo, kad gal kitados ne viskas buvo visai tiksliai suvokta apie de Saussure'o dėsnio veikimą ir jo privalomą taikymą visiems naujai ateinantiems vardams ir bendriniam žodžiams, nepaisant pagrįstų išimčių? Čia reikia pasakyti, kad

---

²⁷ Ankstesniais laikais, kaip yra tekę girdėti, mokyklų mokytojai tai taikydavo tik lietuvių tarpe nuo seno paplitusiems vardams. Iš artimo žmogaus esu girdėjęs tokį pasakojimą: 1943 metais Šiauliuose mergaitė, vardu Elena, atėjusi į pirmą klasę ir mokytojas jos paklausęs, kuo ji vardu. Ji atsakiusi „Elėna“. „Labai gražus vardas“, pasakęs mokytojas, „bet reikia sakyti Elenà“. Kai grįžusi namo Elena tai papasakojo tėveliui, šis pasakęs: „Savo dukterį mokytojas tegul taip ir vadina, o tu esi Elėna“.

²⁸ Taip pat esu girdėjęs žodinį pasakojimą (kurio verifikuoti negaliu), kad K. Kuzavinis, redaguodamas leidinius, reikalavęs galūnėje kirčiuoti ir rusiškas moterų pavardes, tokias kaip *Chruščiovà*, bet leidykla nusprendusi kompromiso dėlei jas palikti visai be kirčio ženklų.

²⁹ <http://www.vlkk.lt/aktualiausias-temos/tartis-ir-kirciavimas/23-tarpt-el-er-eu>

³⁰ Šio straipsnio autorius tuo metu buvo VLKK narys, dalyvavo posėdyje, kuriame buvo priimtas minėtas nutarimas, ir balsavo prieš. Vadinamoji „tarptautinė“ priegaidė *-èl-* ir *-èr-*, žinoma, yra išgalvota ir niekada tikrovėje neegzistavusi (nebent dirbtinai „pademonstruojama“), bet vis dėlto, gerai neapgalvojus tokio pakeitimo pasekmių de Saussure'o dėsnio požiūriu, vaistas gali padaryti daugiau žalos už pačią ligą, kai vieną dieną kokia nors Gerda sužinos oficialiai tapusi Gerdà. Pačios „tarptautinės“ priegaidės išradimas būtų jau kito tyrimo tema (galimas dalykas, kad jos kūrėjams ją kitados įkvėpė kai kurios Kuršaičio žodyno spaudos klaidos, tokios kaip *tèrcija*).

šio straipsnio autorius tikrai nepritaria teigiantiems, esą reikėtų atsisakyti bet kokie kalbos tvarkymo. Tikrai ne. Panašiai kaip ieškovas, teikiantis apeliaciją aukštesniam teismui, nekviečia nepaisyti įstatymų, o priešingai, reikalauja juos aiškinti ir taikyti kuo tiksliau, jokių aplinkybių nepraleidžiant ir nenu-tylint, taip ir čia, prieš taikant kokią nors taisyklę, siūloma ją gerai išsiaiškinti ir neignoruoti pagrįstų išimčių. Vaikų kalbos žodžiai (*Lallwörter*), mažai te-asimiliuoti skoliniai ir svetimų kalbų vardai kaip tik ir atrodo esą pagrįstos išimtys.³¹

Išvados. F. Kuršaičio žodynuose egzistuoja grupė *-a* linksniuotės 2-osios kirčiuotės žodžių, kurių vardininko linksnyje neveikia de Saussure'o dėsnis. Kitaip tariant, jų nom. sg. galūnė *-a* nebėra „akūtinė galūnė“; dar kitaip tariant, jų 2-oji kirčiuotė sutampa su *-ė* linksniuotės 2-ąja kirčiuote. Šią grupę sudaro: 1) žodžiai su baigmeniu *-ia* ir *-ja* (ypač su priesaga *-ija*), fonetiškai supanašėję su *ė* linksnuote; 2) *substantiva mobilia* (tokių kaip *garbanuodčius, garbanuodčia*) moteriškosios giminės formos, kuriose kirčio vietą palaiko analogijų tinklas, siejantis jas ir su vyriškosios giminės formomis (tokiomis kaip *garbanuodčius*) ir su ankstesnėmis jų formomis (tokiomis kaip *garbanuodtė*); prie jų šliejasi ir kai kurie panašiai skambantys skoliniai; 3) retai vartojami, t.y. mažai te-asimiliuoti skoliniai, tokie kaip *lāva* ir kt., kuriuose kirčio vietą palaiko per išsilavinimą suvokiamas jų ryšys su originalo kalbomis; 5) kai kurie kiti lietuviški žodžiai, tokie kaip *jūdra*, kurių kirčio vietą irgi palaiko analogijos.

Visi šie žodžiai yra 2-osios (ne 4-osios) kirčiuotės; 4-oji kirčiuotė Kuršaičio žodynuose nesiskiria nuo to, kas aprašoma dabartiniuose akcentologijos vadovėliuose.

Šį reiškinį yra aprašęs pats Kuršaitis savo *Gramatikoje* (§ 624). Jo žodynų duomenys tai visiškai patvirtina.

---

³¹ Kalbant apie tikrinius vardus, seniai pastebėta, kad jie linkę į 1-ąją kirčiuotę, plg. žodį *audrą* ir vardą *Áudra*. Panašiai dabartinėje (šnekamojoje, t. y. „pažeidžiančioje sistemoje“) lietuvių kalboje daugelis pasakytų „kiškis tupi po eglė“, bet „pasikalbėjau su Ėgle“. Išgirdus sakinį (nematant jo užrašyto) „pasikalbėjau su Eglė“, daugeliui kiltų mintis „kaip galima kalbėtis su medžiu?“, o išgirdus „kiškis tupi po ėglė“, norėtusi pasakyti „Egle, atsistok ir nekankink gyvūno“. Panašiai ir išgirdus „Gretà atsisėdo“ ir kt. Už įdomią diskusiją šiais klausimais dėkoju kolegai doc. dr. Vytautui Rinkevičiui; kitas mano kolega, doc. dr. Petras Skirmantas, tobulai skiriantis visas priegaides visose pozicijose, patvirtina, kad ir sakant „su Ėgle“ priegaidė tikrai išlieka tvirtagalė.

LITERATŪRA

Buchienė, Tamara 1967, XVII a. Rytų Prūsijos lietuvių kalbos vokalizmas pagal D. Kleino gramatiko duomenis. *Baltistica* 3(2), 139–154.

Buch, Tamara 1998, The phonological system of the ‘Metai’ by Christian Donelaitis, in Wojciech Smoczyński (ed.), Tamara Buch, *Opuscula Lithuanica*, Warszawa: Uniwersytet Warszawski, Katedra językoznawstwa ogólnego i bałtystyki, 129–199.

Būga, Kazimieras 1958, *Rinktiniai raštai* 1, Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla.

Čepienė, Nijolė 2019, *XVI–XXI a. lietuvių kalbos germanizmų ir jų darinių žodynas*, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.

Girdenis, Aleksas 1996, *Taip šneka tirkšliškiai. Šiaurės žemaičių telšiškių tekstai su komentarais*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.

Girdenis, Aleksas 2001, *Kalbotyros darbai* 3, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.

Girdenis, Povilas 2019, *Žemaitijos planeta (II)*, Prieiga internete: <https://literaturairmenas.lt/atmintis/povilas-girdenis-zemaitijos-planeta-ii> (tikrinta 2021 11 17).

Kurschat, Friedrich 1870–1874, *Deutsch-Littauisches Wörterbuch von Friedrich Kurschat*, Halle: Verlag der Buchhandlung des Waisenhauses (Bd. I: 1870, Bd. II: 1874).

Kurschat, Friedrich 1876, *Grammatik der littauischen Sprache*, Halle: Verlag der Buchhandlung des Waisenhauses.

Kurschat, Friedrich 1883, *Littauisch-deutsches Wörterbuch von Friedrich Kurschat*, Halle: Verlag der Buchhandlung des Waisenhauses.

Kuzavinis, Kazimieras 1967, Svarbiausias kirčio šokinėjimo dėsniis, *Kalbos kultūra* 13, 74–87.

Kuzavinis, Kazimieras, Bronys Savukynas 1987, *Lietuvių vardų kilmės žodynas*, Vilnius: Mokslas.

LKŽ – Gertrūda Naktinienė (red.), *Lietuvių kalbos žodynas* 1–20 (1941–2002): elektroninis variantas, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2005 (www.lkz.lt, visi straipsnyje minimi žodžiai buvo pakartotinai patikrinti 2021 11 17).

Nesselmann, Georg Heinrich Ferdinand 1850, *Wörterbuch der Littauischen Sprache*, Königsberg: Verlag der Gebrüder Bornträger.

PLKG – *Pirmoji lietuvių kalbos gramatika*, Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1957.

Pupkis, Aldonas 2008, *Kazlų Rūdos šnektos žodynas* 1, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.

Strockis, Mindaugas 2019, Tvirtapradžiai *a* ir *e* Kuršaičio žodynuose, *Baltistica* 54(1), 83–104.

Stundžia, Bonifacas 2013, Didysis Mažosios Lietuvos lituanistas ir jo gramatika, in Frydrihas Kuršaitis, *Lietuvių kalbos gramatika (1876)*, parengė Birutė Kabašinskaitė, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

Vidžiūnas, Arvydas 1991, *Lietuvių kalbos priesaginių vardažodžių kirčiavimo ir akcentinės kodifikacijos istorija (Maž. Lietuva ir J. Jablonskis)*, Humanitarinių mokslų daktaro disertacija, Vilniaus universitetas.

Young, Steven R. 1991, *The Prosodic Structure of Lithuanian*, Lanham, New York, London: University Press of America.

Mindaugas STROCKIS
Klasikinės filologijos katedra
Vilniaus universitetas
LT-01513 Vilnius
Lithuania
[mindaugas.strockis@flf.vu.lt]